

ВІДГУК

офіційного опонента, доктора педагогічних наук,
старшого наукового співробітника,
завідувача лабораторії технологій професійного навчання
Інституту професійної освіти
Національної академії педагогічних наук України
Герлянд Тетяни Миколаївни
про дисертацію Голевої Марії Сергіївни на тему:
*«Формування проєктної компетентності майбутніх менеджерів
у процесі професійної підготовки»,*
подану на здобуття ступеня доктора філософії (PhD)
з галузі знань 01 «Освіта / Педагогіка»
за спеціальністю 015 «Професійна освіта (за спеціалізаціями)»

Детальне вивчення поданих матеріалів дисертаційного дослідження та анотації Голевої Марії Сергіївни, а також ознайомлення з науковими публікаціями за результатами наукових розвідок обраної теми, дає підстави стверджувати, що дисертанткою проведено достатньо ґрунтовний науковий аналіз обраної теми, виявлено новизну опрацьованих питань, сформульовано наукові положення, узагальнення та висновки, що виносяться на захист. Такий загальний попередній висновок підтверджується відповідністю роботи основним параметрам, які висуваються до дисертацій означеної наукової спеціальності.

1. Актуальність теми виконаної роботи та зв'язок із відповідними планами галузей науки.

За сучасних умов провідними завданнями менеджменту проголошуються підвищення якості діяльності підприємств та організацій. Проєктна діяльність студентів у закладах вищої освіти (ЗВО) має прикладний характер і спрямована на вирішення проблем (завдань), сформульованих викладачем у межах навчальної дисципліни. Водночас у процесі здійснення цієї діяльності увага студентів має бути спрямована на формування здатності до розробки і реалізації проєктів у майбутній професійній діяльності – однієї з необхідних ключових компетентностей. Для розвитку цих навичок варто використовувати ефективні методи і прийоми, які забезпечують можливість успішно здійснювати творчу конструктивну діяльність з перетворення об'єктивної дійсності, спрямовану на створення нового продукту за рахунок встановлення зв'язку між ситуацією та власними освітніми й життєвими надбаннями.

Відтак упровадження проєктної технології в освітній процес ЗВО може значно покращити якість підготовки майбутніх менеджерів та забезпечити їх професійний розвиток, що спрямований на досягнення певної мети в умовах обмежених ресурсів, та сформувати належний рівень проєктної компетентності майбутніх фахівців, що, у свою чергу, потребує

комплексного дослідження й відповідного науково-обґрунтованого змістово-технологічного забезпечення.

Необхідність вирішення питання формування проєктної компетентності майбутніх менеджерів у процесі професійної підготовки підтверджується положеннями: Законів України «Про освіту», «Про вищу освіту»; Національної стратегії розвитку освіти в Україні на 2022-2032 роки; Стратегії розвитку сфери інноваційної діяльності на період до 2030 року; Постановою Кабінету Міністрів України «Про затвердження Національної рамки кваліфікацій» та іншими законодавчими документами.

У дисертаційному дослідженні вирішення завдань з формування проєктної компетентності майбутніх менеджерів окреслюється як об'єктивна проблема на засадах виявлених суперечностей щодо розбіжності між зростаючими вимогами ринку праці до проєктних знань і здатностей майбутніх менеджерів та браком інноваційної діяльності у процесі професійної підготовки фахівців у освітньому середовищі закладу вищої освіти. Недостатній рівень її теоретичного і методичного обґрунтування в питаннях сформованості цієї компетентності у майбутніх менеджерів значно посилює запит на оптимізацію виділеного аспекту дослідження, робить його своєчасним та підкреслює аргументованість.

Науковий апарат роботи має всі необхідні складники: об'єкт, предмет, мету дисертаційного дослідження, методи, визначену новизну та практичне значення; інформацію щодо апробації та впровадження отриманих результатів. Не викликають зауважень хронологічні межі роботи. Авторці також вдалося, в цілому, створити раціональну структуру дослідження.

2. Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертаційне дослідження Голевої М. С. виконано на достатньому науковому та методологічному рівні, про що свідчать завдання, методологія роботи, її наукова новизна та зв'язок з науково-дослідною роботою кафедри педагогіки Національного університету біоресурсів та природокористування України за темою «Теоретико-методичні основи навчально-виховної роботи у природоохоронних та аграрних вищих навчальних закладах» (номер державної реєстрації 0115U003561) та науковим напрямом кафедри виробничого та інвестиційного менеджменту Національного університету біоресурсів та природокористування України за темою «Розробка концепції інклюзивності агропродовольчого сектору України в умовах сучасних глобальних викликів» (номер державної реєстрації 0122U001644).

3. Найбільш суттєві наукові результати, що містяться в дисертації.

До найбільш значущих результатів дослідження Голевої М. С. відносимо: вирішення важливого наукового завдання щодо формування проєктної компетентності майбутніх менеджерів у процесі професійної підготовки, зокрема шляхом обґрунтування, розроблення та експериментальної перевірки методики формування цієї компетентності; застосування інтерактивних методів та форм навчання на основі створення моделей проєктної взаємодії; рекомендацій з написання курсових проєктів

для підготовки студентів спеціальності 073 «Менеджмент»; оновленні змісту циклу дисциплін практичної та професійної підготовки за спеціальністю 073 «Менеджмент».

4. Нові факти, одержані здобувачкою.

У результаті ретельного наукового пошуку дисертанткою вперше науково обґрунтовано та експериментально перевірено методику формування проєктної компетентності майбутніх менеджерів у процесі професійної підготовки, що є системою взаємопов'язаних та взаємообумовлених цілей, змісту, методів, форм організації навчання, педагогічних технологій; сформульовано педагогічні умови ефективного формування проєктної компетентності майбутніх менеджерів у процесі професійної підготовки; обґрунтовано критерії, показники та рівні сформованості проєктної компетентності майбутніх менеджерів; побудовано модель формування проєктної компетентності майбутніх менеджерів у процесі професійної підготовки, що є конструктором методологічного, змістово-діяльнісного та оціночно-результативного блоків; уточнено сутність змісту поняття «проєктна компетентність майбутніх менеджерів» як інтегративної якості особистості, яка виявляється в здатності майбутнього менеджера до проєктної діяльності й використання ним знань, умінь та навичок, необхідних для планування, організації, контролю ефективної проєктної діяльності, управління командою, людськими ресурсами та кліматом у колективі, керівництві, самомотивації та мотивації підлеглих, прийнятті рішень, стресостійкості тощо; удосконалено зміст та організацію освітнього процесу щодо формування проєктної компетентності студентів під час професійної підготовки в ЗВО шляхом поліпшення навчально-методичних комплексів із дисциплін циклу професійної та практичної підготовки, усталених методів і форми навчання, педагогічних технологій.

Подальшого розвитку набули положення про теоретичні та практичні основи методики формування проєктної компетентності майбутніх менеджерів у процесі професійної підготовки.

5. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел до розділів (що містить 174 найменування) та додатків на 20 сторінках. Загальний обсяг роботи становить 233 сторінки. Робота містить 10 таблиць і 20 малюнків. Аналіз тексту дисертації та змісту публікацій Голевої М. С., достатньо тривалий період проведення дослідження (з 2019 по 2023 роки) дають підстави для висновку про наукову обґрунтованість і достовірність отриманих результатів, а також про те, що здобувачка на належному рівні володіє дослідницькими компетентностями, необхідними для вирішення наукового завдання, комплексом методів дослідження.

Зазначимо, що дослідно-експериментальна робота проводилась на базі освітніх середовищ Національного університету біоресурсів і природокористування України, Мукачівського державного університету та

Вінницького торговельно-економічного інституту. Усього в експерименті (констатувальному та формувальному) брали участь 204 студенти спеціальності 073 «Менеджмент».

Зокрема, на етапі формувального експерименту було задіяно 118 студентів. Із них у контрольних групах – 21 особа в 2019-2020 навчальному році та 41 – у 2021-2022 навчальному році. В експериментальній групі в 2020-2021 навчальному році налічувалося 20 здобувачів вищої освіти та 36 у 2022-2023 навчальному році.

Отримані результати дослідження підтверджені відповідними довідками про впровадження з вищезазначених закладів вищої освіти.

Грунтовне вивчення наукової літератури (174 найменування) дало змогу дисертантці достатньо переконливо висвітлити розуміння дефініції «проектна компетентність майбутніх менеджерів у процесі професійної підготовки» в чисельних наукових дослідженнях вітчизняних та зарубіжних вчених; суть, зміст і структуру проектної компетентності; критерії, показники та схарактеризувати рівні цієї компетентності, а також визначити та обґрунтувати педагогічні умови формування досліджуваного феномену.

Отже, не викликає заперечень обґрунтованість наукових положень і висновків дисертаційного дослідження, які спираються на сучасні досягнення в галузі психології та педагогіки, теорії і методики професійної освіти.

Для вирішення наукової настанови дослідження дисертанткою використано комплекс методів дослідження, зокрема: теоретичних (системний аналіз наукових досліджень та літератури з метою порівняння різних поглядів на досліджувану проблему, аналіз нормативно-правових документів Міністерства освіти та науки України щодо організації освітнього процесу, аналіз навчальних планів й освітніх програм підготовки майбутніх менеджерів та дослідження педагогічного досвіду); емпіричних (застосування методів спостереження, бесід, опитування, тестування та анкетування, проведення бесід із викладачами ЗВО, щоб вивчити особливості формування проектної компетентності майбутніх менеджерів у процесі професійної підготовки, проведення педагогічного експерименту для збору даних щодо ефективності запропонованої методики формування проектної компетентності); статистичних (реєстрація та обробка результатів експерименту з використанням комп'ютерних програм, зокрема MS Excel та SPSS (Статистичний пакет для соціальних наук), для статистичної обробки отриманих даних); графічних (унаочнення та порівняння результатів експериментальної роботи (гістограми, діаграми, таблиці)).

Достовірність проведеного дослідження забезпечувалась завдяки чіткому алгоритму дій, достатньому часу для проведення апробації, оптимальним набором використаних методів, достатньою кількістю учасників експерименту. Обрані методи дослідження є достатньо інформативними та відповідними для досягнення поставленої мети. Зокрема, у роботі використано параметричний t-критерій Стьюдента, надано висновок про статистично підтверджену позитивну динаміку середнього балу в студентів експериментальної групи наприкінці формувального етапу

дослідження (рис. 3.12 на с. 201). Дослідно-експериментальна робота підтверджує, що використання розробленої методики формування проєктної компетентності майбутніх менеджерів у процесі професійної підготовки суттєво вплинуло на їхню мотивацію використовувати проєктну діяльність, розвивати професійні та комунікативні мотиви, виявляти інтерес до формування проєктної компетентності та брати відповідальність за результати проєктної діяльності.

Основні результати дослідження за темою дисертації опубліковано в 15 публікаціях (11 одноосібних), з яких: 4 статті (із них: 3 – у наукових фахових виданнях України у галузі педагогіки, 1 – іноземному періодичному науковому виданні), 11 тез і матеріалів у збірниках науково-практичних конференцій.

6. Значення для науки і практики одержаних авторкою результатів.

Дисертаційне дослідження Голевої М. С. має і практичну значущість, зумовлену тим, що одержані результати є достатньо обґрунтованими, успішно апробованими та впровадженими в систему професійної підготовки майбутніх менеджерів. Дисертанткою із знанням справи розроблена й апробована лекція-консультація «Підготовка освітнього проєкту»; запропоновано авторський метод під назвою «Творча буря»; авторська імітаційна гра «Інноманія», де завданням здобувачів було розробити інноваційні проєкти, що змінять світ. Запропоновано також наступні проєкти: «Розробка інтелектуальної системи управління ризиками в бізнесі на основі блокчейн-технологій та машинного навчання», «Розробка системи штучного інтелекту, що відповідає на запитання користувачів за допомогою зображень та відео», «Розробка мобільної платформи, що дозволяє користувачам переводити свої фотографії в реалістичні 3D-моделі»; «Система датчиків для аналізу ґрунту», «Розробка системи автоматичного контролю якості повітря в закритих приміщеннях»; імітаційно-ігрова технологія (передбачає використання ігор для формування проєктної компетентності, у рамках якої була розроблена й апробована інтерактивна гра «Буря в пустелі», яка використовувалась для навчання майбутніх менеджерів застосуванню проєктної технології, виявленню ризиків та прийняттю рішень у складних умовах. Крім того, використовувалися авторкою такі методи активізації проєктної діяльності, як кейс-метод, «мозковий штурм», робота в групах, робота в парах, що дозволили організувати колективну діяльність здобувачів, розвивати їхні комунікативні навички, критичне мислення та творчий підхід до вирішення проблем.

7. Рекомендації щодо використання результатів і висновків дисертації.

Теоретичні положення та методичний доробок Голевої М. С. можуть використовуватися в освітньому процесі закладів вищої освіти з підготовки студентів спеціальності 073 «Менеджмент».

8. Оцінка змісту дисертації та її завершеність.

Не викликає зауважень структура роботи, оскільки вона досить чітко демонструє траєкторію проведеного наукового дослідження. Зокрема, представлення матеріалу у трьох розділах дало можливість ґрунтовно висвітлити як теоретичні засади формування проєктної компетентності майбутніх менеджерів, так й інструментарій професійної підготовки відповідно до визначених дисертанткою етапів дослідження.

Структура дисертації включає анотації українською та англійськими мовами, список публікацій здобувачки, вступ, три розділи, пов'язаних послідовністю викладу та внутрішньою логікою, висновки до кожного з розділів, загальні висновки, список використаних джерел, додатки. Зміст дисертації достатньою мірою розкриває її ключові аспекти та відповідає меті дослідження і поставленим завданням. Науковий апарат дослідження коректно визначений. Об'єкт, предмет, мета, зазначені у виступі, відповідають задекларованій темі. Також у частині дисертації висвітлено наукову новизну, практичне значення, подано відомості про апробацію й упровадження результатів дослідження, структуру та обсяг дисертації. Зазначений також комплекс методів дослідження, в якому гармонійно поєднуються теоретичні, емпіричні, методи математичної статистики й графічні, адекватний поставленим завданням.

Для тексту дисертації характерними є змістовна завершеність, цілісність, зв'язність, вмiле апелювання науковими фактами та термінологією.

У першому розділі – *«Формування проєктної компетентності майбутніх менеджерів як проблема професійної педагогіки»* – представлено історико-педагогічний аналіз проблеми, ґрунтовно схарактеризовано феномен проєктної компетентності у контексті сучасних підходів до визначення, формування та розвитку проєктної компетентності майбутніх менеджерів у педагогічній теорії та практиці, особливостей її формування.

Вичерпно презентовано у другому розділі дисертації – *«Теоретико-методичні аспекти формування проєктної компетентності майбутніх менеджерів у процесі професійної підготовки»* – педагогічні умови та модель цілеспрямованого формування проєктної компетентності майбутніх менеджерів у процесі професійної підготовки, що характеризується повнотою та системністю, оскільки всі зазначені блоки моделі взаємопов'язані, мають певне змістове навантаження та працюють на кінцевий результат – позитивну динаміку формування проєктної компетентності майбутніх менеджерів у процесі професійної підготовки; обґрунтовано алгоритм методики формування цієї компетентності означеної категорії майбутніх фахівців у процесі професійної підготовки, яка здійснюється шляхом інтеграції виокремлених у розділі фахових дисциплін, написанні курсових проєктів, виробничої практики та ряду педагогічних технологій, зокрема: технологія контекстового навчання (авторкою запропоновано застосування «проблемно-проєктних» лекцій, розроблена й апробована лекція-консультація «Підготовка освітнього проєкту»,

запропоновано авторський метод «Творча буря»); технологія проєктного навчання (імітаційна гра «Інноманія»); проєкти («Розробка інтелектуальної системи управління ризиками в бізнесі на основі блокчейн-технологій та машинного навчання», «Розробка системи штучного інтелекту, що відповідає на запитання користувачів за допомогою зображень та відео»; «Розробка мобільної платформи, що дозволяє користувачам переводити свої фотографії в реалістичні 3D-моделі», «Система датчиків для аналізу ґрунту», «Розробка системи автоматичного контролю якості повітря в закритих приміщеннях»); імітаційно-ігрова технологія (інтерактивна гра «Буря в пустелі»). Описано також методи активізації проєктної діяльності (кейс-study, «мозковий штурм», робота в групах, робота в парах тощо).

У третьому розділі – *«Експериментальна перевірка результативності методики формування проєктної компетентності майбутніх менеджерів у процесі професійної підготовки»* – визначено та обґрунтовано критерії (мотиваційний, пізнавальний, діяльнісний та креативний), показники та рівні сформованості проєктної компетентності майбутніх менеджерів та педагогічних експеримент, який здійснювалася у три етапи (підготовчий, основний та заключний). На підготовчому етапі визначалися мета та завдання дослідження, розроблявся план експерименту, виділялися методи вимірювання та обробки результатів, відбиралися контрольні та експериментальні групи, перевірялася їх однорідність; на основному – проводилися констатувальний та формувальний експерименти; на заключному – аналізувалися результати експерименту, підтверджувалася їх достовірність, робилися висновки про педагогічний ефект експерименту.

На основі результатів констатувальних досліджень та аналізу наукової літератури було уточнено характеристики рівнів сформованості проєктної компетентності майбутніх менеджерів (низький, середній, достатній та високий). Результати формувального експерименту показали, що розроблена методика формування проєктної компетентності сприяє ефективному оволодінню здобувачами необхідними здібностями для здійснення проєктної діяльності. Зокрема, у Національному університеті біоресурсів та природокористування України кількість здобувачів з високим і достатнім рівнями сформованості проєктної компетентності суттєво збільшилася. Приріст склав у середньому 9,0 % (на достатньому рівні) і 5,56 % (на високому). Це відбулося за рахунок зменшення частки здобувачів з низьким рівнем сформованості проєктної компетентності – на 26,39 %. У контрольних групах на завершення формувального експерименту кількість студентів із достатнім та високим рівнями сформованості проєктної компетентності суттєво не змінилася (збільшилася на 7,93 % і 1,83 % відповідно), а кількість студентів з низьким рівнем сформованості проєктної компетентності зменшилася на 17,68 %.

Тобто, виходячи з результатів формувального експерименту, можна зробити висновок, що запропонована дисертанткою методика формування проєктної компетентності є ефективною і може бути з успіхом використана у ЗВО.

9. Відсутність порушення академічної доброчесності.

Дисертація є самостійним науковим дослідженням, в якій відображені власні ідеї і напрацювання авторки, що дозволило вирішити поставлені у роботі завдання. Робота містить теоретичні положення і висновки, сформульовані дисертанткою особисто. Використані в дисертаційному дослідженні ідеї і положення науковців мають відповідне посилання та використані з метою підкріплення ідей авторки.

10. Дискусійні питання і зауваження.

Відаючи належне здобуткам дисертаційного дослідження Голевої Марії Сергіївни, вважаємо за необхідне висловити певні зауваження та проаналізувати дискусійні моменти щодо досліджуваної проблеми:

1. У першому розділі, присвяченому історико-педагогічному аналізу формування проєктної компетентності у процесі професійної підготовки майбутніх менеджерів, сутності, змісту і структурних особливостей базових понять дослідження, вважаємо, що у теоретичну частину дисертації можна було б додати характеристику основних методологічних підходів, які на сучасному етапу розвитку є доцільними для реалізації цілеспрямованого формування проєктної компетентності.

2. На сторінках першого розділу дисертації авторка представляє закордонний досвід проєктного навчання майбутніх менеджерів. Однак дисертаційне дослідження виграло б, якби дисертантка передбачила винести цей матеріал у окремий підрозділ.

3. Уважаємо, що, висвітлюючи процес формування проєктної компетентності майбутніх менеджерів, було б доречно, особливо в контексті нинішнього воєнного стану в країні, розглянути освітні можливості професійної підготовки означеної категорії майбутніх фахівців в умовах змішаного та дистанційного навчання.

4. Визначаючи педагогічні умови формування проєктної компетентності майбутніх менеджерів, авторка наводить достатньо широкий їх перелік, далі виокремлюючи найбільш результативні за допомогою методу експертних оцінок. В якості рекомендації можна висловити побажання щодо застосування методів факторного (дисперсійного) аналізу для визначення провідних педагогічних умов, оскільки ці методи дозволяють отримати більш точний та обґрунтований результат.

5. Зважаючи на те, що експериментальна робота була організована на базі трьох закладів вищої освіти, було б доцільним презентувати результати відповідного експерименту окремо по кожному ЗВО.

6. Основу моделі формування проєктної компетентності майбутніх менеджерів у процесі професійної підготовки (рис. 2.2.) становлять три блоки (методологічний, змістовно-діяльнісний, оціночно-результативний) і педагогічні умови, що впливають на ці блоки. Проте можна висловити рекомендацію щодо необхідності включення до структури авторської моделі об'єктів і суб'єктів освітнього процесу (студентів і викладачів). Посилило б також оригінальність авторської моделі наочне пояснення щодо алгоритму впровадження етапів авторської методики.

Проте висловлені дискусійні зауваження та побажання не знижують теоретичної та практичної цінності проведеного наукового дослідження, яке є концептуальним, цілісним, завершеним, що робить вагомий внесок у розвиток освітніх, педагогічних наук.

11. Загальний висновок.

Вважаємо, що дисертація Голевої Марії Сергіївни на тему «Формування проєктної компетентності майбутніх менеджерів у процесі професійної підготовки» за актуальністю, змістом, обсягом та якістю оформлення, сукупністю отриманих результатів, науковою новизною, теоретичною та практичною значущістю отриманих результатів, достовірністю та повнотою висвітлення їх у публікаціях є самостійним, цілісним, завершеним науковим дослідженням, яке успішно вирішує важливе для освітньої галузі науково-практичне завдання та відповідає встановленим вимогам до оформлення дисертацій, затвердженим наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 р. № 40 (зі змінами) та пп. 6–9 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Кабінетом Міністрів України від 12.01.2022 р. № 44 (зі змінами), а її авторка – Голева Марія Сергіївна заслуговує на присудження ступеня доктора філософії (PhD) з галузі знань 01 «Освіта / Педагогіка» за спеціальністю 015 «Професійна освіта (за спеціалізаціями)».

Офіційний опонент:

завідувач лабораторії технологій
професійного навчання
Інституту професійної освіти
Національної академії
педагогічних наук України,
доктор педагогічних наук,
старший науковий співробітник

Тетяна ГЕРЛЯНД

Підпис	<i>Герлянд Т. Ш.</i>
ЗАВІРЯЮ	
П.І.Б.	<i>Шолова В. О.</i>
ІНСТИТУТ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ	
<i>26</i> "26" <i>1409010</i> 20,24 р.	